

ACM. – 2004. – Vol.47. – №12. – P.41–46. – Access mode: http://psych.stanford.edu/~mgumbrec/Why_We_Blog.pdf (viewed on December 27, 2015) – Title from the screen.

14. Williams J. B., Jacobs J. Exploring the use of blogs as learning spaces in the higher education sector [Electronic resource] / J. B. Williams, J. Jacobs // Australasian journal of educational technology. – 2004. – Vol.20. – №2. – Access mode: <http://ascilite.org.au/ajet/submission/index.php/AJET/article/viewFile/1361/731> (viewed on August 19, 2015) – Title from the screen.

Strashko I. V., Senior Lecturer, Chair of Romance and Germanic Philology, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), iryna.strashko@gmail.com

The axiological and educative aspects of blogging in modern language education

The paper presents blogging as a universal and compensatory means of linguistic and social interaction. The purpose of this publication is to reveal the axiological and educative aspects of blogging in modern language education. An axiological aspect of communication in blogs consists in creating a communicative space conducive to the spread of innovation and the expansion of didactic space and time. This communicative space provides a productive language practice for learners, creating a prolonged communication process. Blogging provides equality and partnership in communication; it offers the opportunities for self-expression and self-representation, and encourages personal involvement in the process of learning and self-education. Successful implementation of blogging for educational purposes involves the axiological and communicative approaches when the existing value system performs a methodological function and the competence-based approach provides a way of implementing it.

Keywords: blogging, blog, blogosphere, axiological and educative aspects, self-realization, self-representation, sociocultural communication, linguistic and social interaction, language education.

Страшко И. В., старший преподаватель кафедры романо-германской филологии, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), iryna.strashko@gmail.com

Ценностно-воспитательный аспект блоггинга в современном языковом образовании

Рассматривается блоггинг как универсальное и компенсаторное средство лингво-социального взаимодействия. Цель данной публикации – раскрыть ценностно-воспитательный аспект блоггинга в современном языковом образовании. Ценностный аспект коммуникации в блогах – в создании коммуникативного пространства, способствующего распространению инноваций, расширению дидактического пространства и времени, обеспечивающего субъектов образования продуктивной речевой практикой, создавая пролонгированный коммуникативный процесс. Блоггинг предусматривает равновесие, партнерство субъектов общения, предоставляет возможности самовыражения и саморепрезентации; стимулирует личностную вовлеченность в процесс обучения, самообразования и самовоспитания. Успешная реализация блоггинга с образовательной целью предусматривает взаимосвязь аксиологического и коммуникативного подходов, когда существующая система ценностей выполняет методологическую функцию, а компетентностный подход предоставляет способ ее реализации.

Ключевые слова: блоггинг, блог, блогосфера, ценностно-воспитательный аспект, самореализация, саморепрезентация, социокультурная коммуникация, лингво-социальное взаимодействие, языковое образование.

* * *

УДК 159.923.2:303.094.4:316.32

Федоренко В. В.,
аспірант кафедри філософії, Житомирський
державний університет ім. Івана Франка
(Україна, Житомир), nshedorenko@ukr.net

ТРАДИЦІЇ ТА ПАТРІОТИЗМ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Запропоновано соціально-філософський аналіз значення традицій та патріотизму в системі військово-правового виховання військовослужбовців Збройних Сил України. Використані в ході дослідження методи аналізу і синтезу, абстрагування, а також принципи взаємозв'язку, взаємозумовленості та причинності допомогли автору здійснити не лише теоретичний аналіз, а й певні емпіричні дослідження військово-правового виховання військовослужбовців в сучасних умовах.

Особлива увага зосереджена на розгляді діалектичного взаємозв'язку традицій і патріотизму з національною ідентичністю військовослужбовців. Автор зазначає, що розвиваючи найкращі військові традиції та патріотизм у

частині чи підрозділі командири, офіцери і сержанти структур виховної роботи полегшують статутну й соціальну регуляцію життя військовослужбовців, сприяють організації повноцінного відпочинку, розвитку найкращих морально-правових і бойових якостей воїнів. У силі традицій, у патріотизмі, в національній ідентичності військовослужбовців закріплені багатий досвід народу України, втілені козацький дух і неповторний характер українців.

Ключові слова: військово-правове виховання, традиції, військові традиції, патріотизм, військові цінності, військові ритуали, національна ідентичність.

Останні події в Україні, пов'язані з російсько-українським конфліктом на сході України і в Криму, засвідчили й певні прогалини в життєдіяльності українського війська, в тому числі й в організації системної роботи щодо військово-правового виховання військовослужбовців, підвищення його ефективності. Це потребує своєчасного вирішення низки проблем як у теоретичному, так і практичному аспектах. Серед них особливої уваги, на наш погляд, потребує визначення ролі й місця традицій та патріотизму в системі військово-правового виховання, їх взаємозв'язок із національною ідентичністю військовослужбовців Збройних Сил України. Зазначена проблема тривалий час перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців, зокрема: В. Андрушенка, В. Антоновича, Л. Гавриленка, О. Губка, В. Каюкова, М. Козловця, Ю. Руденка, В. Сергійчука, Д. Тхоржевського та інших, у працях яких розглядаються традиції та патріотизм у системі національного виховання, проблеми національної ідентичності. Разом із тим, у межах цих досліджень існує чимало не досліджених і суперечливих питань, що зазначають й самі дослідники.

Традиції та патріотизм посідають вагомe місце у системі військово-правового виховання. Відомий дослідник історії України М. Костомаров зазначав: «Не любила свободолюбива Україна ні царя, ні пана, той винайшла в собі традицію, як засіб відстоювання своєї волі» [5, с. 24]. Підкреслюючи роль козацько-лицарських традицій, Ю. Руденко і О. Губко пишуть: «Реалізація козацько-лицарських традицій – один з найголовніших шляхів формування у молоді глибокої історичної пам'яті, національної свідомості і самосвідомості, патріотизму, високої громадянськості. Це та проблема, від науково обґрунтованого розв'язання якої залежить поглиблення духовності майбутньої інтелігенції, її патріотичної та громадянської спрямованості, зміцнення незалежності України» [14, с. 294]. Традиції і патріотизм – це, з одного боку, – основні, на наш погляд, засоби в системі військово-правового виховання, а з другого, – це складні явища духовного життя українського суспільства, складові суспільної свідомості і світогляду особистості. Саме тому окреслена проблематика є актуальною, особливо на сучасному етапі розвитку українського суспільства, і потребує наукового дослідження.

Перш ніж перейти до розгляду окресленої проблематики слід зазначити, що увага дослідників суспільної свідомості зосереджена на суспільній психології та ідеології. Суспільна психологія безпосередньо відображає практику, вона швидше «реагує» на конкретні зміни життя через настрої, думки, переживання, чуттєво відбиває поверхове в ній. У цьому зв'язку професор М. Требін слушно зазначає: «Однак суспільна психологія має і стійкі елементи, які функціонують у формі вищих соціальних почуттів, традицій, звичок, суспільних символів тощо. Вивчення зв'язків суспільної психології зі світоглядом воіна необхідне для виявлення стійких і мінливих психологічних утворень, емоційно-вольових

станів, що впливають на формування та реалізацію його світогляду, з'ясування тієї дійсної духовно-психологічної основи з якої виростають особисті світоглядні установки» [13, с. 242]. Сьогодні особливої актуальності набувають питання впливу національно-патріотичних ідей, традицій, символів, думок соціальних груп, суспільних настроїв на формування повсякденного психологічного рівня світогляду воїна. При цьому ми повинні враховувати, що не слід проводити чітку грань між суспільною психологією та ідеологією, адже процес переходу знань з одного рівня на інший відбувається постійно.

Традиції не можна звести до найбільш стереотипних своїх різновидів, таких як звичаї й обряди. Вони розповсюджуються на більш широку область соціальних явищ і охоплюють об'єкти соціальної спадщини (матеріальні й духовні цінності), процес соціального спадкування, його способи. Як традиції виступають визначені суспільні установки, норми поведінки, цінності, звичаї, обряди тощо. Зазначені традиції функціонують у всіх соціальних системах і, в деякій мірі, є необхідною умовою їх життєдіяльності. Традиції існують практично у всіх сферах суспільного життя (економіці, політиці, праві, релігії, військовій справі), але значущість їх – різна. Вона досягає максимуму в релігії і займає важливе місце в сфері науки, мистецтва, оборони. Кожне покоління з необхідністю сприймаючи систему традицій, водночас здійснює вибір тих чи інших традицій, і в цьому сенсі воно обирає не тільки своє майбутнє, а й звертається до минулого. Тривалість існування традицій сама по собі не визначає їх сучасне значення, а їхня життєздатність забезпечується подальшим розвитком наступними поколіннями в нових історичних умовах. Індивід, соціальна група чи суспільство загалом, сприймаючи одні елементи соціальної спадщини, ігнорують інші, тому вони сприймаються як позитивні (що і як сприймається), чи негативні (що і як не сприймається). Традиції завжди виникали і виникають там, де є соціальні групи, починаючи з сім'ї, трудового колективу, нації, а в умовах армії – відділення, взводу, роти, батальйону, частини і закінчуючи збройними силами в цілому. Традиції народжуються як стихійно, так і свідомо. Предметом нашого розгляду є військові традиції, які тісно пов'язані з військово-правовим вихованням і визначають його зміст.

Взаємозв'язок військових традицій і військово-правового виховання не викликає сумніву, але це відмінні поняття. Військові традиції мають низку суттєвих ознак, серед яких: всезагальність, емоційність, міцність і довготривалість, спадкоємність і новаторство.

Всезагальність – це ознака військових традицій, яка обумовлена тим, що в них знаходять відображення інтереси широкого кола соціальних спільнот, які проживають в Україні. Вони визнаються широким загалом людей, розвиваються і підтримуються ними.

Важливою ознакою військових традицій є й емоційність. Багато з них овіяні духом урочистого піднесення, краси та величі. Так, символом військових традицій частини є Бойовий Прапор. Все життя військовослужбовець пам'ятає урочистий день прийняття присяги біля розгорнутого Бойового Прапора та прощання з ним – напередодні звільнення у запас. Важливою формою заохочення є фотографія з Бойовим Прапором, яка нагадує військовослужбовцю про його священный обов'язок служити народу України, мужньо і вправно

захищати його. Виховання вірності Бойовому Прапору посідає одне з визначальних місць у процесі військово-правового виховання.

Традиції міцні і довготривалі, тому що за глибиною відображення різними групами військовослужбовців суспільного буття вони перевершують багато інших явищ життя і надовго віддзеркалюються у суспільній свідомості. Ще К. Маркс у праці «Війна проти Персії», розкриваючи причини живучості багатолітньої ворожнечі між персами і афганцями, однією із головних назвав традиції. Він підкреслював, що політичний антагонізм між афганцями і персами, ґрунтується на племінних відмінностях, які поглиблені історичними традиціями і підтримуються прикордонними чварами і взаємними претензіями [9, с. 123]. Міцність і довготривалість традицій можемо розглядати і як позитивне, і як негативне явище. В одному випадку стійкі військові традиції згуртовують військові колективи, а в другому, – навпаки є джерелом розбрату. Довготривалі військові традиції можливо порівняти з міцним фундаментом, на якому будується нова складова навчально-виховної роботи зі змінним особовим складом.

Традиції можуть зникати, а потім відтворюватись у нових умовах і ще з більшою силою впливати на військовослужбовців. У цьому випадку традиції поповнюються новими формами і прийомами, вони змінюються відповідно до тих чи інших обставин, тієї чи іншої категорії особового складу. Допускаються варіації виховної діяльності з боку суб'єктів військово-правового виховання, в результаті чого традиційні форми отримують новизну і неповторність.

Спадкоємність традицій зумовлює використання під час їхнього аналізу позицій історизму, що дозволяє розглядати їх в розвитку, в зв'язку з конкретними історичними умовами функціонування армії та правильно визначити їхню роль. Така спадкоємність підкреслює зв'язок між поколіннями, адже військові традиції вбирають у себе все найкраще, що було властиве українському козацтву, солдатам і полководцям України. Розкриваючи духовні традиції козацького роду (династії), Ю. Руденко й О. Губко підкреслюють: «На прикладі багатьох козацьких родів можна побачити всю глибину, масштабність, велич боротьби українського лицарства за свободу і незалежність свого народу, утвердження національної державності. Знання хоча б у основних рисах ескізного життєпису козацьких династій сприяє глибокому емоційному сприйманню та усвідомленню сили духу, відданості інтересам України наших пращурів, їхнього героїзму та трагізму в нерівній боротьбі з ворогами» [14, с. 181]. У спадкоємності традицій чітко проглядається те, що кожний наступний період розвитку традицій Збройних Сил України обов'язково повинен базуватися на попередньому. Але це не означає, що на нинішньому етапі становлення і розвитку армії не можуть з'явитися нові традиції або ж, принаймні, елементи новизни в старих. Військовослужбовці Збройних Сил України – це не тільки спадкоємці героїчних традицій другої Світової війни, а й гідні нащадки героїв минулих битв.

Залежно від ступеня загальності військові традиції можна поділити на загальні та часткові. До перших відносять традиції, що притаманні всім Збройним Силам і є елементом свідомості всіх військовослужбовців України й еталоном формування та розвитку часткових традицій виду збройних сил, роду військ, з'єднання, частини,

підрозділу. Часткові ж традиції, постаючи залежними від загальних, можуть мати різноманітні прояви. Так, існують специфічні традиції на флоті і в авіації, у танкістів і десантників тощо. Будучи взаємопов'язаними, загальні й часткові традиції мають велике значення у регулюванні відносин військовослужбовців під час виконання військового обов'язку.

Основою класифікації та систематизації військових традицій можуть слугувати якісно визначені сфери їх прояву, що відповідають ділянкам взаємин військовослужбовців у процесі бойової діяльності, повсякденної навчально-бойової підготовки і життя військ й під час побутових відносин. У відповідності з окресленими сферами відношень військовослужбовців можемо виокремити бойові традиції, службові і традиції військового побуту.

Основною сферою військових стосунків є взаємовідносини в процесі бойових дій чи підготовки до них у мирний час, тому бойові традиції є ядром військових традицій. До них можна віднести вірність військовому обов'язку, що ґрунтується на любові до Батьківщини; мужність, відвагу і героїзм; військове побратимство; взаємну допомогу в бою; вірність Бойовому Прапору частини і символам держави та інші. Бойові традиції Збройних Сил України – це історично сформовані звичаї і правила, які стали нормою поведінки воїна в бою і активно збуджують його зразково виконувати свій військовий обов'язок як у мирний, так і воєнний час, справедливо і сумлінно служити народу України. Джерелом цих традицій Збройних Сил України є вся героїчна історія її народу. Воїни Збройних Сил України – гідні нащадки захисників Київської Русі, запорізьких козаків, учасників другої світової війни. Слід зазначити, що частина бойових традицій отримали своє правове закріплення у військових статутах і військовій присязі. Так, вірність Бойовому Прапору частини не тільки загальноприйнята традиція, а й статутна вимога.

Військова честь, героїзм, відвага й інші бойові традиції не можна уявити без високого почуття патріотизму. Проте нема патріотизму взагалі, як нема і вітчизни, однакової на всі часи і епохи. Г. Гегель розглядав патріотизм як якусь містичну силу, як «свідомість абсолютності держави» [3, с. 75]. Англійський лорд Х. Спурел стверджував, що патріотизм – це біологічна властивість людей. «Коріння патріотизму, – писав він, – слід шукати в тому чисто тваринному інстинкті, простішим проявом якого є турбота тварини про свою самку і своїх дитинчат» [12, с. 12]. Як би ми не підходили до визначення патріотизму, безумовно, що ця благородна традиція народжує високий порив народу і підіймає його на подвиг.

Сьогодні сотні, тисячі патріотів України воюють проти сепаратистів на Донецькій і Луганській землі. У скрутний для нашої Батьківщини час вони добровільно стали на її захист, одягнувши військові однострої та взявши до рук зброю. Залишивши домівку, сім'ю, кар'єру, вони сміливо відправлялися на неоголошену і жорстоку війну. Так, військовослужбовець 95-ої окремої аеромобільної бригади Петро Коваленко прикрив собою товаришів, загинувши від гранати, випущеної з підствольного гранатомета [2, с. 3]. Ціною власного життя хлопець врятував сімох однополчан, які отримали поранення. Від смертельних осколків десантника не врятував навіть бронжилет.

Залежно від того, яка соціальна спільність держить патріотизм на своєму озброєнні, він проходить у своєму розвитку низку етапів і форм. Тривалий час патріотизм перебував на рівні суспільної психології, де емоції і почуття були переважаючими. Проте і в теперішній час вони не втратили свого значення. Спочатку почуття виникали стихійно і обмежувались сприйняттям рідної природи, умовами життя, праці, побуту. Поступово розвиваючись, патріотизм все більше випробує на собі вплив ідеології.

У сучасних складних умовах становлення української державності, її Збройних Сил формування свідомості на основі традицій, українського патріотизму набуває особливого значення. Девальвація духовних цінностей в останні роки, широке поширення у суспільній свідомості байдужості, егоїзму, індивідуалізму, цинізму, невмотивованої агресивності, зниження на державному рівні відповідальності за вирішення внутрішніх проблем Збройних сил є, на жаль, реаліями сьогодення. Дані соціологічних досліджень засвідчують, що рівень патріотизму населення України є, м'яко кажучи, недостатньо високим. Серед молоді у віці 18–29 років показник готовності до еміграції становить 50,4%, а у віковій групі 30–39 років – 42,4%. Рейтинги позитивного ставлення до армії (із різних джерел) коливаються від 37,6%, але не досягають 50% позначки. На думку 2/3 респондентів, професія військового сьогодні не приваблива, а на сайтах найбільш затребуваних професій взагалі відсутня. Це є свідченням несприйняття пріоритетних напрямків реформування Збройних сил, або необізнаність щодо процесів, які там відбуваються.

На сучасному етапі становлення армії вагомий вплив має і небезпека загибелі (каліцтва чи поранення) під час проходження військової служби (бойових дій), а також безвідповідальної політики влади щодо Збройних сил у попередні роки. З огляду на ці обставини, здавалося б в край необхідним є й підвищення ролі допризовної військової підготовки. Але все відбувається навпаки – години з предмету «Захист Вітчизни», як складової допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання, спрямованої на підготовку юнаків у теоретичному, практичному, фізичному і психологічному плані до майбутньої військової діяльності, в навчальних закладах планомірно скорочено вдвічі, і зараз становить лише 70 годин [6, с. 30–31]. До того ж діяльність органів державної влади, громадських та ветеранських організацій несе лише фрагментарний характер, а методи й форми організації ідеологічної роботи, національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання молоді визначені лише різноманітними концепціями.

На жаль, не завжди сприяють формуванню високої патріотичної свідомості, моральному та позитивному переконанню населення щодо армії засоби масової інформації. Більшість матеріалів з військової тематики у ЗМІ готуються не професійно, носять критичну та негативну антирекламну спрямованість, оминаючи специфіку військового життя та безліч проблем Збройних Сил України. Нині здійснюються лише перші кроки у створенні базового (вихідного) ланцюга цілісної системи військово-патріотичного виховання нації. Якщо відповідально ставитися до патріотичного виховання у суспільстві, то слід пам'ятати, що ця робота не повинна закінчуватися на межі цивільного життя.

Нагальною проблемою сьогодення є часткова втрата усвідомлення важливості патріотичного виховання у військових колективах. Особливе місце в прищепленні військовослужбовцям любові до Батьківщини, народу, а також гордості за належність до Збройних сил відводиться військовому керівництву та персоналу структур по роботі з особовим складом.

Складовою частиною і пріоритетними напрямками їх діяльності, на наш погляд, повинні стати:

- системна робота щодо збереження і культивування у кожному військовому колективі національних традицій і звичаїв;

- виховання в особового складу почуття гордості за свою країну та Збройні сили;

- формування у військовослужбовців прихильності до справедливості й винятковості соціально-економічних устоїв держави;

- виховання на прикладах історії, з урахуванням традицій Збройних сил, зокрема таких, як вірність своєму виду військового формування, роду військ, частини, підрозділу;

- формування корпоративного духу особового складу;

- широкомасштабне рекламування військової служби, мета якого – залучати більше добровольців, а також сприяти продовженню контрактів.

Актуальною у цьому відношенні є думка С. Крилова, який зазначає: «Формування сталого фундаменту ціннісних категорій і життєвих «маяків» для особистості – це на сьогодні єдиний шлях подолання кризи у системі військово-патріотичного виховання молоді» [6, с. 32]. Без сумніву, є що переосмислити і над чим системно та наполегливо попрацювати. Мова йде про створення цілісної системи формування військовослужбовців нового типу, відданих справі і своїй державі, патріотично налаштованих, наділених високими морально-бойовими якостями, ініціативних, цілеспрямованих, готових брати на себе відповідальність за захист Батьківщини. Зразкове виконання воїном громадянського і військового обов'язку неможливе без службових традицій та спадкоємності бойової майстерності.

Основною метою військових традицій є підтримка на високому рівні бойової готовності підрозділу, частини. Службові традиції містять в собі: бездоганне, пильне несення бойового чергування; підтримка бойової техніки і зброї в бойовому стані; удосконалення боєздатності і психологічної готовності особового складу до сучасної війни; боротьбу за підвищення бойової кваліфікації, за високу дисципліну і зразковий порядок у підрозділі й частині. Службові традиції взаємопов'язані і взаємозумовлені, вони утворюють атмосферу захопленості й всезагальної зацікавленості ратною працею. Вони конкретні, наочні та дієві, а утвердження однієї службової традиції зумовлює виникнення інших, споріднених.

Демократизація суспільства, розвиток ринкових відносин, революція гідності, нові методи соціального управління – все це повинне сприяти більш позитивному відношенню молоді до традицій українського народу, народженню нового мислення і готовності приймати активну участь в оновленні суспільства й армії. Як результат – службові традиції повинні доповнюватись і видозмінюватись.

Зі службовими традиціями тісно пов'язані й військові ритуали. Під ритуалом прийнято розуміти історично

сформований, стійкий вид традицій, що передаються від покоління до покоління і реалізуються у формах умовних і символічних дій, суворо обмежених насамперед звичаями і суспільною думкою, а також законами та настановами. Ритуали підкреслюють внутрішній сенс і зміст традицій, пов'язаних з важливими подіями в житті суспільства, обумовлюють певні соціальні відношення і існуючий соціальний порядок. Система ритуалів охоплює громадянські, побутові, релігійні, військові, патріотичні та інші ритуали. Відповідно до ознак військові ритуали характеризуються, перш за все, емоційністю, урочистою строгістю, красою і величчю, вони подібні до масової театралізованої вистави.

Бойові та службові традиції втілені в ритуалах, мають яскраву індивідуальну форму й продукують великий прилив енергії, викликають духовний підйом. Гармонійність, виразна й цілеспрямована організація також властиві військовим ритуалам. Широта спілкування, багатоглобова національна традиційна основа, неповторна особливість і переконливість живого споглядання зумовлюють емоційність військових ритуалів. Розвиток і вдосконалення військових ритуалів у Збройних Силах України є складним процесом безперервної зміни як форм, так і традиційного змісту. Важливе виховне значення мають такі військові ритуали, як винос перед строем Бойового Прапора частини, бойове чергування, стройові огляди, загальні батальйонні та полкові вечірні перевірки, розвод караулів, вручення державних нагород та інше. Особливим серед окреслених ритуалів є прийняття військової присяги. Перед своїми товаришами, перед лицем командирів і начальників, перед священним Бойовим прапором частини зі зброєю в руках кожен військовослужбовець виголошує клятву на вірність народу України.

Військова присяга – документ великої державної важливості. Її текст затверджений Верховною Радою України і має силу закону. У ній відображені вимоги народу України до захисників; основні обов'язки, визначені службою в Збройних Силах України і важливі моральні якості, якими повинен володіти військовослужбовець. Військові ритуали супроводжують військовослужбовця протягом служби, кожен з них наповнений глибоким змістом, несе виховну функцію, має естетичний вираз і красу.

Особливе значення у військово-правовому вихованні мають традиції військового побуту. Статутне нормування часу, відособленість армійського побуту забезпечують стереотипний порядок дій військовослужбовців у підрозділах. Це полегшує командирів статутну і соціальну регуляцію, але потребує від нього утвердження традицій, які в часи дозвілля були б здатні дати воїнам добру емоційну розрядку, повноцінний відпочинок. Наприклад, урочисті шиккування, спортивні свята, участь у художній самодіяльності забезпечують виховний вплив як на окрему особистість, так і на військовий колектив загалом.

Дуже важливо своєчасно попередити зародження негативних традицій, позаяк боротися з ними досить складно. На жаль, у деяких підрозділах дізнаються про їхнє існування лише тоді, коли вони стають підґрунтям порушень військової дисципліни, нестатутних взаємовідносин, злочинів. Військова практика засвідчує, що дисциплінарні міри і заборона не завжди усувають вплив негативної традиції. Згубну традицію,

як підкреслював А. Макаренко, не можливо знищити просто наказом, «вона повинна бути витісненою новою традицією, більш сильною і більш корисною, така робота вимагає великого терпіння і глибокої думки» [7, с. 167]. Суб'єкти військово-правового виховання повинні уважно вивчати традиційні норми спілкування воїнів, індивідуальні звички, направляти їх на зміцнення єдності й бойового братерства. Такі звички орієнтують воїнів на свідому поведінку й в більшості випадків підтримуються колективом і перетворюються у традиції. Якщо враховувати, що традиції охоплюють об'єкти соціальної спадщини (матеріальні і духовні цінності), то в розгляді військових традицій винятково важливе місце посідає проблема формування військових цінностей.

Існує багато підходів щодо визначення цінностей загалом і військових цінностей зокрема. У загальному плані цінності – це явища (аспекти або властивості явищ) природи і суспільства, які корисні, необхідні людям історично визначеного суспільства чи класу (прошарку) в якості дійсності, цілі й ідеалу [15, с. 765]. Військові ж цінності, на наш погляд, мають складну структуру і можуть бути представлені у трьох різновидах: цінності–норми, цінності–цілі та цінності–якості.

Цінності–норми – це визначені правила, норми поведінки, що склалися у суспільстві. Норми виражають не тільки уяву про необхідне, але й способи (форми) перетворення необхідного в реальне. Цінності–норми є результатом моральної практики багатьох поколінь. Суспільні і особистісні ідеали – це *цінності–цілі*, у яких знаходять свій вираз моральнісні орієнтації і прагнення людини. Як правило, особистість визначає для себе не тільки найближчі безпосередні, але й віддалені, перспективні цілі, які мають більшу цінність, коли отримують суспільну значущість. З цього приводу А. Макаренко писав, що «людина, яка визначає свою поведінку самою близькою перспективою, є людиною дуже слабкою. Якщо вона задовольняється тільки перспективою своєю особистою, хоча б і далекою, вона може увялятися сильною, але вона не викликає у нас відчуття красоти особистості і її справжньої цінності. Чим ширше колектив, перспективи якого є для людини перспективами особистими, тим людиною красива і вища» [8, с. 179]. *Цінності–якості* – це стійкі елементи свідомості і повсякденної поведінки особистості. Кожна якість, характерна особистості воїна пов'язана з багатьма іншими. Єдність і взаємообумовленість їх в тому, що одні якості знаходять свій вираз за допомогою інших або через інші. Наприклад, військова честь як якість військовослужбовця виражається за допомогою понять «гідність», «обов'язок», «відповідальність». Відтак, можемо зазначити, що *військові цінності* – це широкий спектр найкращих якостей воїна, його ідеалів і норм.

У сучасних традиціях, коли відроджується українське військо, велике значення мають національні традиції, звичаї, етичні норми, які сприяють зміцненню національної самосвідомості, підвищують почуття патріотизму. Поважне ставлення до національних традицій, культури і мови, до свого коріння дозволяє створити в Збройних Силах України нову систему свят і військових ритуалів, що повніше б відображали ідею єдності України та її народу, а також формували у військових колективах таку соціально–психологічну атмосферу, котра б сприяла тому, що кожен захисник Вітчизни відчував себе як у рідній

домівці. За такого підходу традиції та патріотизм у системі військово–правового виховання виступають як чинники національної ідентичності військовослужбовців. Остання ж є важливим соціокультурним феноменом, що посідає у структурі ідентичностей одне з визначальних місць. У найзагальнішому вигляді під національною ідентичністю, зазначає М. Козловець, «розуміють відчуття колективної належності до конкретної національної спільноти, її культури» [4, с. 57]. Вона за своєю суттю є багатомірною, її ніколи не можна звести до якогось єдиного компонента.

Найголовнішими ознаками національної ідентичності є об'єктивні передумови й риси національної спільноти. Так, на думку Л. Грінфелд, існує п'ять найважливіших аспектів національної ідентичності: «по–перше, це людські переконання: нація існує доти, доки її члени визнають один одного як співвітчизників і прагнуть продовжити спільне співіснування; по–друге, спільне історичне минуле, спільні обов'язки і уявлення про спільне майбутнє; по–третє, є спільні дії, тобто дійова ідентичність; по–четверте, постійне проживання в одній країні і, по–п'яте, спільні характеристики, які об'єднують поняттям «національного характеру» і формують загальнонародну культуру» [15, с. 34–36]. Проте, як зауважує М. Козловець, національна ідентичність характеризується специфічним поєднанням об'єктивних і суб'єктивних рис, які увиразнюють одну національну спільноту від іншої. Істотного значення тут набувають відчуття спільної долі, загальні переживання, колективна пам'ять, тобто все те, що сприяє формуванню колективного «Ми».

Тому ідентичність кожної національної спільноти можна репрезентувати насамперед як її колективну самосвідомість, самовизначення, самоформування власного образу і змісту самосвідомості, а не як сконструйований ззовні образ «національного характеру». Водночас на колективне самоконструювання образу власної національної спільноти впливають поширені в її середовищі ціннісні уявлення, міфи і стереотипи, особливо ті, які змальовують контрастність між «нами» і «ними», «своїми» і «чужими» [4, с. 58–59]. Це означає, що поняття «національної ідентичності» передбачає вияв колективного самоконструювання образу власної національної спільноти, характер, якого багато в чому залежить від об'єктивних передумов і практики функціонування цієї спільноти (наприклад, сприятлива економічна ситуація, політична нестабільність, зовнішні загрози тощо).

При організації військово–правового виховання у Збройних Силах України потрібно враховувати, що доцільним є розгляд поняття національної ідентичності у двох аспектах: філософсько–антропологічному – як індивідуальний процес усвідомлення належності до певної нації, національної культури, і в соціально–історичному – осмислення національних особливостей як імперативу у визначенні історичного шляху розвитку нації. При цьому потрібно враховувати, що досить часто національна ідентичність отождоюється з політичною чи культурною, а найчастіше – з близькою до неї за змістом етнічною, що навряд чи є правильним. Національна ж ідентичність є найбільш інтеграційною, такою, що чітко «вписує» індивіда в ту чи іншу національну спільноту. Окремі типи колективної ідентичності – класова, родова, расова, релігійна – можуть накладатися на національну ідентичність або поєднуватись з нею.

У цій звичайній, на перший погляд, тезі, за твердженням А. Астаф'єва, насправді криється важлива істина: індивіди будь-якого суспільства причетні до тієї чи іншої етнічної спільноти, «внутрішня правда» якої визначає їхнє ставлення до світу, ідентифікує їх у мовному, культурному, релігійному, сексуальному аспектах, іншими словами, позначається на всьому їхньому житті. Відповідно нехтування важливістю національної ідентичності у глобалізаційних умовах сучасного світу здатне породжувати все нові й нові міфологеми та непорозуміння, особливо в тих випадках, коли виникають ті чи інші конфлікти [1, с. 229]. Важливо й те, що поняття національної ідентичності постає і в історичному аспекті. З одного боку, колективна ідентичність формується завдяки дискурсу в конкретній історичній ситуації і за певних обставин зазнає ґрунтовної трансформації, а з другого, – пишучи історію, коли ми пояснюємо минуле, щоб краще зрозуміти теперішнє. Історичний час нації осмислюється людьми, проходить через їхню свідомість, характеризується певним рівнем зростання такої її складової як національна.

Суб'єкти військово-правового виховання повинні враховувати, що з поняттям національної ідентичності органічно пов'язана категорія «національна свідомість», яка визнає спосіб самоідентифікації нації, ступінь її інтеграції й консолідації та моделі орієнтації в геополітичному просторі. Національна ідентичність, з одного боку, структурно включена в національну свідомість як певна соціальна форма, що демонструє соціальну значущість індивіда, його поведінки, самобутнього розвитку, а з другого, – виходить за межі ґносеологічного статусу національної самосвідомості. Визначальними чинниками, які впливають на формування національної ідентичності, є історична територія (або підпорядкування держави міжнародному праву), спільна мова і культура, єдиний економічний простір, релігія і міфи та історична пам'ять, єдині закони й обов'язки для всіх членів та інші. Зв'язок твірних елементів національної ідентичності надзвичайно сильний.

Таким чином, розвиваючи найкращі військові традиції та патріотизм у частині чи підрозділі, командир, офіцер і сержанти структур виховної роботи полегшують статутну й соціальну регуляцію життя військовослужбовців, сприяють організації повноцінного відпочинку, розвитку найкращих морально-правових і бойових якостей воїнів. Аналізуючи елементи негативних звичок і нестатутних звичаїв, командир не дає їм можливості вкорінитись в традиції військового колективу. Разом з активом він досліджує та реагує на звички серед особового складу і веде тактичну й безкомпромісну боротьбу з усім, що заважає згуртувати військовий колектив і підтримувати доброзичливий соціально-психологічний клімат. У силі наших традицій, у патріотизмі, в національній ідентичності військовослужбовців закріплені багатий досвід народу України, втілені козацький дух і неповторний характер українців, – в їх життєвості й спадкоємності.

Список використаних джерел

1. Астаф'єв А. О. Національна ідентичність у сучасному світі // Українська політична нація: генезис, стан, перспективи: Моногр. / В. С. Крисаченко, М. Т. Степико, О. С. Власюк, А. О. Астаф'єв, В. Ю. Барков; Нац. ін.-т стратег. дослід. – К.: НІСД, 2004. – 647 с.
2. Див.: Басараб С., Кузнецов Ю. Герої не вмирають // Військовий Українці. – 2014. – №5. – С.2–7.

3. Гегель Г. Введение в философию: Философская пропедевтика: пер. с нем. / Г. В. Гегель; Пер., вступ. ст., примеч. С. Васильев. – М.: Издательство Тимирязевского НИИ, 1927. – 261 с.
4. Див.: Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
5. Костомаров М. І. Закон Божий (Книга буття українського народу). – К.: Либідь, 1991. – 40 с.
6. Див.: Крилов С. А. В «зірницю» вже давно не грають // Оборонний вісник. – 2014. – №10. – С.30–32.
7. Макаренко А. С. Сочинения: В 7 т. Т.7 / Комментар. и примеч. В. Е. Гмурмана, Н. А. Сундукова. – М.: изд-во АПН РСФСР, 1958. – 581 с.
8. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: Неопубликованные произведения, статьи и стенограммы выступлений / А. С. Макаренко; под ред. Е. Н. Медынского. – М.; Л.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1948. – 303 с.
9. Див.: Маркс К. Война против Персии // К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1958. – Т.12. – С.120–125.
10. Руденко Ю. Д. Основи сучасного українського виховання. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. – 328 с.
11. Сергійчук В. І. Національні символи України. – К.: Веселка, 1997. – 106, [3] с.: іл., нот.
12. Спурел Х. Патриотизм с биологической точки зрения. – М.: Изд. И. А. Маевского, 1914. – 152 с.
13. Требин М. П. Армія та суспільство: соціально-філософський аналіз взаємодії в умовах трансформації: Монографія. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 404 с.
14. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Навч. посіб. для студ. Вузів / Юрій Руденко, Олексій Губко. – К.: МАУП, 2007. – 384 с.
15. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
16. Greenfeld L. Nationalism: Five Roads of Modernity. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1992. – 581 p.

References

1. Astaf'jev A. O. Nacional'na identichnist' u suchasnomu sviti // Ukrai'ns'ka politichna nacija: genesis, stan, perspektivi: Monogr. / V. S. Krisachenko, M. T. Stepiko, O. S. Vlasjuk, A. O. Astaf'jev, V. Ju. Barkov; Nac. in.-t strateg. doslid. – K.: NISD, 2004. – 647 s.
2. Div.: Basarab S., Kuznjecov Ju. Geroi' ne vmirajut' // Vijs'ko Ukrai'ni. – 2014. – №5. – С.2–7.
3. Gegel' G. Vvedenie v filosofiju: Filosofskaja propedevtika: per. s nem. / G. V. Gegel'; Per., vstup. st., primech. S. Vasil'ev. – M.: Izdatel'stvo Timirjazevskogo NII, 1927. – 261 s.
4. Div.: Kozlovec' M. A. Fenomen nacional'noi' identichnosti: vikliki globalizacii': Monografija. – Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. – 558 s.
5. Kostomarov M. I. Zakon Bozhij (Kniga buttja ukrai'ns'kogo narodu). – K.: Libid', 1991. – 40 s.
6. Div.: Krilov S. A. V «zirnicju» vzhе davno ne grajut' // Oboronnij visnik. – 2014. – №10. – С.30–32.
7. Makarenko A. S. Sochinenija: V 7 t. T.7 / Komment. i primech. V. E. Gmurmana, N. A. Sundukova. – M.: izd-vo APN RSFSR, 1958. – 581 s.
8. Makarenko A. S. Pedagogicheskie sochinenija: Neopublikovannye proizvedenija, stat'i i stenogrammy vystuplenij / A. S. Makarenko; pod red. E. N. Medynskogo. – M.; L.: Izd-vo Akad. ped. nauk RSFSR, 1948. – 303 s.
9. Div.: Marks K. Vojna protiv Persii // K. Marks i F. Jengel's. Sochinenija. – M.: Gosudarstvennoe izdatel'stvo politicheskoj literatury, 1958. – Т.12. – С.120–125.
10. Rudenko Ju. D. Osnovi suchasного ukrai'ns'kogo vihovannja. – K.: Vid-vo im. Oleni Teligi, 2003. – 328 s.
11. Serghijchuk V. I. Nacional'ni simvoli Ukrai'ni. – K.: Veselka, 1997. – 106, [3] s.: il., not.
12. Spurel H. Patriotizm s biologicheskoy tochki zrenija. – M.: Izd. I. A. Maevskogo, 1914. – 152 s.
13. Trebin M. P. Armija ta suspil'stvo: social'no-filosof's'kij analiz vzajemodii' v umovah transformacii': Monografija. – H.: Vidavnicnij Dim «INZhEK», 2004. – 404 s.
14. Ukrai'ns'ka kozac'ka pedagogika: vitoki, duhovni cinnosti, suchasnist'. Navch. posib. dlja stud. Vuziv / Jurij Rudenko, Oleksij Gubko. – K.: MAUP, 2007. – 384 s.

15. Filsofskij jenciklopedicheskij slovar'. – M.: Sov. jenciklopedija, 1983. – 840 s.

16. Greenfield L. Nationalism: Five Roads of Modernity. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1992. – 581 p.

Fedorenko V. V., graduate student of philosophy, Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine, Zhytomyr), nsfedorenko@ukr.net

Traditions and patriotism in the system of the military–legal education as factors of national identity of servicemen

In the article the socio–philosophical analysis of the traditions of patriotism and military system of legal education of the Armed Forces of Ukraine. Used in the study of methods of analysis and synthesis, abstraction and the principles of interconnection, interdependence and causality helped make the author not only theoretical analysis and empirical research and some military servicemen of legal education in modern conditions.

Particular attention is focused on the examination of the dialectical relationship traditions of patriotism and national identity soldiers. The author notes that developing the best military traditions and patriotism in part or unit commanders, officers and sergeants of educational structures facilitate statutory regulation of social and military life, promote the organization of proper rest, develop the best moral and legal qualities and combat soldiers. In the strength of traditions, patriotism, national identity soldiers assigned rich experience of the people of Ukraine, embodied Cossack spirit and unique Ukrainian character.

Keywords: military–legal education, traditions, military traditions, patriotism, military values, military ceremony, national identity.

Федоренко В. В., аспирант кафедри філософії, Житомирський державний університет ім. Івана Франка (Україна, Житомир), nsfedorenko@ukr.net

Традиции и патриотизм в системе военно–правового воспитания как показатели национальной идентификации военнослужащих

Предложен социально–философский анализ значения традиций и патриотизма в системе военно–правового воспитания военнослужащих Вооруженных Сил Украины. Использование в ходе исследования методы анализа и синтеза, абстрагирования, а также принципы взаимосвязи, взаимообусловленности и причинности помогли автору осуществить не только теоретический анализ, но и определенные эмпирические исследования военно–правового воспитания военнослужащих в современных условиях.

Особое внимание сосредоточено на рассмотрении диалектической взаимосвязи традиций и патриотизма с национальной идентичностью военнослужащих. Автор отмечает, что развивая лучшие военные традиции и патриотизм в части или подразделениях командиры, офицеры и сержанты структуру воспитательной работы облегчают уставную и социальную регуляцию жизни военнослужащих, способствуют организации полноценного отдыха, развития лучших морально–правовых и боевых качеств воинов. В силе традиций, в патриотизме, в национальной идентичности военнослужащих закреплен богатый опыт народа Украины, воплощены казацкий дух и неповторимый характер украинцев.

Ключевые слова: военно–правовое воспитание, традиции, военные традиции, патриотизм, военные ценности, военные ритуалы, национальная идентификация.

* * *

УДК 378.1

Корінець З., професор, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

У ПОШУКАХ АЛГОРИТМУ УПРАВЛІННЯ МИСТЕЦЬКИМ ВИХОВАННЯМ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Здійснюється пошук специфіки механізмів впливу різних засобів педагогіки мистецтва на формування професійної компетентності майбутніх педагогів; подається механізм взаємодії смислових полів або ідеалів суспільства і особистості, а також саморозгортання сигналу у структурі біологічного організму людини.

Ключові слова: педагог, мистецтво, ідеал, гармонія, принцип суміщення, принцип збудження, механізм впливу.

«Усе починається з учителя» – це добре відома усім нам аксіома. Ми згадуємо її у випадках, коли мова заходить про виховання особистості у будь–якому суспільстві або навіть про забезпечення державотворення. Розуміючи глибину цього аксіоматичного виразу, колишній канцлер

Німеччини Отто фон Бісмарк, прийшовши до влади, заявив: «Дайте мені дві тисячі гарних учителів – і я збудую вам нову державу». Подібний вислів приписують й колишньому Прем'єр–міністру Великої Британії Уїстону Черчиллю.

У добу міжцивілізаційного зсуву, яку зараз переживає усе людство, ця аксіома «повертається» і набуває нового сенсу, оскільки змінюються усі складові «духу епохи». Як зазначає академік НАПН України В. П. Андрущенко, кожен етап історичного розвитку є нічим іншим, як філософським узагальненням наукових і культурних надбань, створюючи собою «дух епохи», виходячи з якого, людство вибудовує свою соціальність, проектує майбутнє, готує до життя в ньому молоде покоління. Складовими «духу епохи» є:

– філософське узагальнення, пояснення й оцінка сенсу, причинних зв'язків і тенденцій розвитку буття людини в світі, яке розгортається в наявних формах культури;

– порівняння означеного сенсу з досвідом історії, тобто із сенсом буття людини у світі загалом;

– прогноз перспективи людського розвитку, його джерел і спонукальних чинників [1, с. 20].

«Дух епохи» відповідно до нашого дослідження, ми можемо характеризувати й через такі загальні категорії, як: педагогічне буття, педагогічний простір, педагогічний час. Визначення поняття «педагогічне буття» ми зустрічаємо тільки в чотирьохтомній «Педагогічній енциклопедії». У першому томі цього видання при розгляді категорії «буття» констатується, що стосовно: «до психологічних і педагогічних проблем діалектичний матеріалізм висуває на перший план значення реальних умов життя для розвитку психіки дитини» [13, с. 283]. В. І. Воловик (і ми підтримуємо цю думку) пропонує розглядати «педагогічне буття» як видове поняття по відношенню до поняття «суспільне буття» [5, с. 49].

«Суспільне буття» визначається як реальний процес життєдіяльності суспільства в усій різноманітності його проявів, усвідомлюючий здійснюючими його соціальними організаціями: суспільством, класами, іншими соціальними групами, окремими особистостями. Як тут не згадати вислів К. Д. Ушинського про те, що «у вихованні усе повинно ґрунтуватися на особистості вихователя... Лише особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, лише характером можна сформулювати характер» [16, с. 63–64].

Крім того, як справедливо стверджують І. Зязюн [6, с. 10] і В. Краєвський [12, с. 102], жодні новітні технології, методики та засоби навчання й виховання не будуть ефективними без участі педагога. Найкращий передовий педагогічний досвід не можна перенести автоматично до навчально–виховного процесу без творчого його осмислення і наповнення індивідуальним змістом, в якому виявляється особистісне ставлення і власна творча індивідуальність педагога, який впроваджує цей досвід у свою систему педагогічної роботи.

Суспільна свідомість тоді виступає як процес усвідомлення реальності соціальними організаціями у здійснюванні ними життєдіяльності, яка специфічно проявляється на різних рівнях та в усіх різноманітних форм – науці, релігії, політиці, моралі, філософії. Інакше кажучи, «суспільне буття» – це життєдіяльність мислячих, а «суспільна свідомість» – мислення життєдіяльних